

**BOYLIK TUSHUNCHASINING LINGVISTIK VA SOTSIOLINGVISTIK TASVIRLARI: BOYLIK
IFODASINI TAHLIL QILISH****Qodirova Nozima G'ulomjon qizi,**

Qo'qon Universiteti o'qituvchisi, ADU doktaranti

Annotatsiya: Ushbu maqola boylik tushunchalarini ifodalash va muhokama qilish uchun tildan foydalanish usullarini tahlil qilib, boylik tushunchasining ijtimoiy-lingvistik tuzilish sifatida dinamik va ko'p qirrali xususiyatini o'rganib chiqadi. Tilshunoslik, sotsiolingvistika va madaniyatshunoslikdan olingan tushunchalarga tayanadigan fanlararo yondashuvlar orqali maqola tilning turli til va madaniy kontekstlarda ijtimoiy o'ziga xosliklarni, kuch dinamikasini va boylik bilan bog'liq madaniy qadriyatlarni qanday shakllantirishi va aks ettirishi haqida ma'lumotlar beradi.

Kalit so'zlar: tilshunoslik, boylik tushunchasi, umumiy tilshunoslik, pul, mavqei, til va jamiyat.

Kirish. Boylik insoniyat jamiyati tuzilishiga chuqur singib ketgan tushuncha, lingvistik va sotsiolingvistik kontekstlarda turli xil ma'no va ta'sirlarni o'z ichiga oladi. Boylik tushunchasi shunchaki pul qiymatida emas, balki u shaxslarning o'ziga xosligi va jamiyat ichidagi o'zaro munosabatlarini shakllantiradigan keng ko'lamlı resurslar, ijtimoiy maqom va kuch dinamikasini o'z ichiga oladi. Ushbu tadqiqot ishida biz til, jamiyat va boylik o'rtasidagi murakkab munosabatlarni ko'rib chiqamiz, boylikning ifodalanishi til amaliyoti va sotsiolingvistik hodisalar orqali qanday namoyon bo'lishini o'rganamiz. Boylikning lingvistik tahlili farovonlik, moddiy erkinlik tushunchalarini ifodalash va yetkazish uchun tildan qanday foydalanishni o'rganishni o'z ichiga oladi. Boylik bilan bog'liq so'zlar va iboralar tillar va dialektlarda farqlanadi, iqtisodiy muvaffaqiyat va ijtimoiy ierarxiya bilan bog'liq madaniy qarashlar va ijtimoiy qadriyatlarni aks ettiradi. Bundan tashqari, boylikni tavsiflashda lingvistik tanlovlar moliyaviy farovonlik va moddiy boyliklarga bo'lgan munosabat, e'tiqod va intilishlarni ochib berishi mumkin. Boylikning sotsiolingvistik jihati ma'lum bir jamiyatda boylik bilan bog'liq tushunchalarning muloqotiga ta'sir qiluvchi ijtimoiy dinamika va kuch tuzilmalarini o'rganadi. Til ijtimoiy mavqega ishora qilish, ierarxiyalarni o'rnatish va shaxslar va guruhlar o'rtasida hokimiyat munosabatlarini muhokama qilish uchun kuchli vositadir. Urg'u, dialekt, registr va nutq strategiyalari kabi sotsiolingvistik omillar boylik va sinfga asoslangan farqlarni yaratish va davom ettirishda muhim rol o'ynaydi. Til va jamiyatning boylik kontekstidagi kesishishi, shuningdek, lingvistik resurslar ijtimoiy o'ziga xoslik va munosabatlarni qanday shakllantirishi va aks ettirishini o'rganishni talab qiladi. Nutq namunalari, lug'at tanlovi va boylik bilan bog'liq til mafkuralari guruhga a'zolik belgisi bo'lib xizmat qilishi mumkin, bu ma'lum ijtimoiy-iqtisodiy qatlamlarga yoki madaniy doiralarga tegishli ekanligini bildiradi. Shunday qilib, boylikka nisbatan tildan foydalanish ma'lum bir ijtimoiy muhitda shaxslararo o'zaro munosabatlar va idroklarga ta'sir ko'rsatadigan ijtimoiy muzokaralar va o'ziga xoslik ko'rsatkichlari maydoniga aylanadi.

Boylikni til orqali ifodalash faqat individual agentlik yoki lingvistik malakaga bog'liq emas, aksincha, u iqtisodiy farovonlik bilan bog'liq til amaliyotlariga vositachilik qiluvchi va

shakllantiruvchi kengroq ijtimoiy-madaniy doiralarda joylashgan. Ijtimoiy me'yorlar, tarixiy meroslar, ommaviy axborot vositalari vakillari va institutsional nutqlar boylik va ijtimoiy sinf atrofidagi mafkuralarni qurish va tarqatishga yordam beradi, bu tushunchalarning ommaviy nutqda qanday ifodalanishi va idrok etilishiga ta'sir qiladi. Ushbu tadqiqot ishi tilshunoslik, sotsiologiyat, antropologiya va madaniyatshunoslikning fanlararo nuqtai nazaridan kelib chiqib, boylik tushunchasining lingvistik va sotsiologiyat jihatlarini har tomonlama tahlil qilishga qaratilgan. Til va jamiyat boylikni ifodalash sohasida kesishishning ko'p qirrali usullarini o'rganib, biz turli madaniy kontekstlarda ma'no, kuch va ijtimoiy munosabatlarni muhokama qilish uchun til resurslaridan qanday foydalanish haqidagi tushunchamizni boyitishga intilamiz. Ushbu tadqiqot orqali biz boylikning murakkab va dinamik tabiatini ijtimoiy-lingvistik konstruktsiya sifatida yoritishga, uning zamonaviy jamiyatda individual va jamoaviy o'ziga xoslikni shakllantirishdagi ahamiyatini yoritib berishga harakat qilamiz.

Asosiy qism. Til boylik kabi murakkab ijtimoiy tushunchalarni tasniflash va yetkazish uchun kuchli vosita bo'lib xizmat qiladi. Boylikning lingvistik ifodasi nafaqat moddiy farovonlikni, balki kengroq ijtimoiy-madaniy qadriyatlarni va kuch dinamikasini ham aks ettiradi. Maqolaning ushbu qismida biz boylikning lingvistik va sotsiologiyat ko'rinishlarini batafsil ko'rib chiqamiz, turli til va madaniy kontekstlarda iqtisodiy farovonlik va ijtimoiy maqom tushunchalarini ifodalash va muhokama qilish uchun til qanday qo'llanilishini o'rganamiz. Boylikning lingvistik ifodalanishining asosiy jihatlaridan biri iqtisodiy farovonlikni tavsiflash va ifodalash uchun ishlatiladigan lug'at va terminologiyadir. Turli tillarda boylikni bildiruvchi juda ko'p so'z va iboralar mavjud bo'lib, ular valyuta va aktivlar uchun o'ziga xos atamalardan tortib, farovonlik va farovonlikning mavhumroq tavsiflovchilarigacha. Ushbu leksik tanlovlarga boylik bilan bog'liq bo'lgan madaniy me'yorlar va tarixiy ma'nolar ta'sir ko'rsatadi, bu odamlarning o'z jamoalari ichida muloqot qilish va iqtisodiy muvaffaqiyatni idrok etish usullarini shakllantiradi.

Masalan, ingliz tilida "rich", "wealthy" va "affluent" kabi so'zlar katta moliyaviy resurslarga ega bo'lgan shaxslar yoki guruhlarini tasvirlash uchun keng qo'llaniladi. Bu atamalar o'ziga xos ma'no va ta'riflarni o'z ichiga oladi, "rich" ko'pincha aniq pul boyligini, "wealthy" to'plangan aktivlar va investitsiyalarni ta'kidlaydi va "affluent" yuqori turmush darajasi va ijtimoiy mavqeni anglatadi. Boylikni tavsiflash uchun maxsus atamalarni tanlash ingliz tilida so'zlashuvchi jamiyatlarda pul, muvaffaqiyat va ijtimoiy mavqega bo'lgan asosiy qadriyatlar va munosabatlarni aks ettiradi. Bundan tashqari, boylik va farovonlik haqidagi nutqni shakllantirishda lingvistik metafora va majoziy iboralar muhim rol o'ynaydi. "Boylik – bu kuch", "Hasis boy" kabi metaforalar nafaqat moddiy farovonlik bilan bog'liq ma'nolarni bildiradi, balki tilda boylikning ifodalanishini boyitgan tasvirlar, hissiyotlar va madaniy uyushmalarni ham uyg'otadi. Ushbu metafora iboralar boylikning ramziy va metaforik o'lchovlarini ta'kidlab, iqtisodiy resurslarni ijtimoiy ta'sir, imtiyoz va o'zlikni qurish bilan bog'laydi. Boylikni ifodalash bo'yicha sotsiologiyat nuqtai nazarlar tildan foydalanishning iqtisodiy maqomi va sinfiy tafovutlarga nisbatan ijtimoiy jihatlarini yanada yoritib beradi. Tilning o'zgarishi, shu jumladan urg'u, dialektal xususiyatlar va registr tanlovlari ijtimoiy o'ziga xoslik va maqomning belgilari bo'lib xizmat qilishi mumkin, muayyan ijtimoiy-iqtisodiy guruhlar yoki madaniy jamoalarga a'zolikni bildiradi. Ijtimoiy lingvistik tadqiqotlar lingvistik resurslar boylik va sinfga asoslangan ijtimoiy ierarxiyalarni muzokaralar olib borish va

ko'paytirish, shaxslararo munosabatlar va jamiyatdagi aloqa shakllariga ta'sir qilish uchun qanday safarbar etilganligini ko'rsatadi. Umuman olganda "boylik" tushunchasining frazeologik sohasi milliy va madaniy hususiyatga ega. Ingliz va o'zbek tillarida "boylik" tushunchasining frazeologik sohasining tuzilishi o'z ichiga, eng yaqin atrof-muhit va uzoq periferiyaga ega.

Sotsialingvistik nuqtai nazardan, boylik tushunchasi nafaqat individual moliyaviy resurslar, balki jamiyat ichidagi kengroq munosabatlar dinamikasi va kuch tuzilmalari haqida hamdir. Til ijtimoiy tengsizliklar va ierarxiyalarni aks ettiruvchi va mustahkamlovchi lingvistik amaliyotlar bilan ijtimoiy joylashuv va o'ziga xoslikni ko'rsatish vositasi sifatida ishlaydi. Boylik vakilligining sotsiolingvistik tadqiqotlari nutq naqshlari, nutq strategiyalari va til mafkuralari boylik va imtiyozlar haqidagi hukmron rivoyatlarni tasdiqlash yoki e'tirozlash, turli ijtimoiy-iqtisodiy kelib chiqishi shaxslar o'rtasidagi o'zaro ta'sir va idroklarni shakllantirish uchun qanday safarbar qilinganligini ochib beradi. Bundan tashqari, boylikning tilda ifodalanishi madaniy me'yorlar, ommaviy axborot vositalari vakillari va institutsional nutqlar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ular iqtisodiy muvaffaqiyatlar haqidagi jamoatchilik tasavvurlari va tushunchalarini shakllantiradi. Jamiyatning boylik va ijtimoiy sinfga bo'lgan munosabati tilda iqtisodiy farovonlik haqida gapirish va tasvirlash usullariga ta'sir qiladi. Ommaviy axborot vositalarida badavlat shaxslarning tasvirlari, "o'zini o'zi yaratgan millioner" stereotiplari va ommaviy madaniyatdagi iqtisodiy muvaffaqiyatlar haqidagi hikoyalar moddiy boylik bilan bog'liq jamiyat ideallari va qadriyatlarini aks ettiruvchi va davom ettiruvchi boylikning lingvistik tasvirlarini yaratishga yordam beradi. Boylikning lingvistik va sotsiolingvistik ko'rinishlari til, jamiyat va iqtisodiy holat o'rtasidagi murakkab o'zaro bog'liqlik haqida qimmatli tushunchalarni beradi. Ushbu tadqiqot ishi boylik tushunchalarini ifodalash va muhokama qilish uchun tildan foydalanish usullarini tahlil qilib, boylikning ijtimoiy-lingvistik tuzilish sifatida dinamik va ko'p qirrali xususiyatini ta'kidlaydi. Tilshunoslik, sotsiolingvistika va madaniyatshunoslikdan olingan tushunchalarga tayanadigan fanlararo yondashuvlar orqali biz tilning turli til va madaniy kontekstlarda ijtimoiy o'ziga xosliklarni, kuch dinamikasini va boylik bilan bog'liq madaniy qadriyatlarni qanday shakllantirishi va aks ettirishi haqida chuqurroq tushunchaga ega bo'lishimiz mumkin.

Xulosa. Maqolada boylik tushunchasi lingvistik va sotsiolingvistik bosqichlarda taqdim etilgan. Boylik tushunchasi, erkinlik, farovonlik, madaniy qadriyatlar, va boshqa ma'lumotlarning bir necha sohalarda kuzatilishi mumkin bo'lgan turlari bilan yaqin bog'liqligi tushuntiradi. Lingvistika bo'yicha, boylikning birinchi bosqichi fonologiya va morfologiya darajalarini o'z ichiga oladi. Sotsiolingvistika bo'yicha, boylikning to'rtinchi bosqichi ijtimoiy va mazmuniy boyliklar mavzusiga oid bo'ladi. Mazmuniy boyliklar jamiyatda aks ettiriladigan mazmunni yoritadi. Sotsiolingvistik tadqiqotchilar boylikning tushuntirilishi va ta'riflashini jamiyatda mazkur mazmunlar ta'siri bilan bir qatorda o'rganadi. Boylik tushunchasi insonlar o'rtasidagi aloqalarda ahamiyatga ega bo'lib, ijtimoiy ko'nikmalar va o'zgarmas miqdorlarni taqdim etishda muhim ahamiyat kasb etgan. Lingvistlar va sotsiolingvistlar boylikning munosibligini va uzoq vaqt davomida o'zgaruvchanlikni tushuntirishda keng muhim ro'lar o'ynaydilar. Boylik tushunchasining lingvistik va sotsiolingvistik boyliklardagi ahamiyati, ularning o'zgarishi, ularning ijtimoiy tajribalar va mablag'lari bilan yaqin bog'liqlik vaqt davomida o'zgaruvchanlikni tushunishni ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xudayarova, L. A., Raximova, G. A., & Xudayarova, Q. A. (2023). FRANSUZ VA O‘ZBEK TILLARIDA “ARGENT”, “PUL” TUSHUNCHASINING PAREMIOLOGIK TAVSIFI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(3), 1231-1236.
2. Qizi, A. K. S. (2023). TILDA ATAMALARNING LEKSIK, SEMANTIK VA ETIK XUSUSIYATLARI QIYOSIY TAHLILI. *Ta’lim fidoyilari*, 3(2), 24-29.
3. Yo’ldoshev, I., & Sharipova, O. L. (2007). Tilshunoslik asoslari. *Toshkent: “Iqtisod moliya*, 192.
4. IBRAGIMOVA, S., & RUSTAMOVA, N. (2020). Kognitiv Tilshunoslik–Lison va Ong Mahsuli. *ECLSS Online 2020c*.
5. Feruza, M. (2023). TILSHUNOSLIK NAZARIYASI. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 1(9), 1178-1180.
6. Kizi, K. N. G. (2022). The Relevance of Games in Teaching a Foreign Language for Students of Non-Linguistic Universities in the Modern Educational System of Universities. *Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture*, 3(4), 105-110. <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/TF3NM>
7. Kodirova Nozima Gulomjon kizi. (2024). The Concept and its Essence in the Context of Linguoculturology. *Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture*, 5(1), 40-44. Retrieved from <https://cajipc.centralasianstudies.org/index.php/CAJLPC/article/view/1135>
8. Kodirova Nozima Gulomjon kizi. (2024). Features of Reflection of the Concept of Wealth in Linguoculturology. *Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture*, 5(1), 5-9. Retrieved from <https://cajipc.centralasianstudies.org/index.php/CAJLPC/article/view/1127>
9. Rakhmonova Nilufar Bakhodirovna. (2024). About Some Features of Authentic Text Materials in Teaching a Foreign Language. *Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture*, 5(1), 45-49. Retrieved from <https://cajipc.centralasianstudies.org/index.php/CAJLPC/article/view/1136>
10. Rakhmanova, N. (2023). LANGUAGE AND CULTURE: INVESTIGATE THE CONNECTION AMONG LANGUAGE AND CULTURE, ANALYZING HOW LANGUAGE REFLECTS AND SHAPES SOCIAL STANDARDS, VALUES, AND PERSONALITIES. *Talqin Va Tadqiqotlar*, 1(31). извлечено от <https://talqinvatadqiqotlar.uz/index.php/tvt/article/view/1291> 14:26
11. Nazarov, B. (2024). ENGLISH SPEAKING: TIPS FOR IMPROVING PUBLIC SPEAKING, CONVERSATION SKILLS, AND PRONUNCIATION. *Talqin va tadqiqotlar*, 2(2 (39)).
12. Bakhtiyarovich, N. B. (2022). LINGUOCULTURAL STUDY OF ANTONYMS USED IN LITERARY TEXT.
13. Bakhtiyarovich, N. B. (2023). THE USE OF MODERN TECHNOLOGIES IN TEACHING FOREIGN LANGUAGE SPEAKING IN HIGH SCHOOL. *QO ‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 971-974.

14. Bakhtiyorovich, N. B., & Bakhtiyarovich, S. M. (2022). Information Supply of Solving Functional Problems of Processes of Saving Fuel and Energy Resources. *Mathematical Statistician and Engineering Applications*, 71(4), 7776-7780.
15. Bakhriyevich, N. B., & Ibodilloevich, N. Z. (2021). Anthropology of tasawwuf and the problems of human existence in Hujviri Views. *Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture*, 2(3), 1-12.
16. Umurzakova Kommuna. (2024). INNOVATSION IQTISODIYOT SHAROITIDA ZAMONAVIY MARKETING KONSEPSIYALARIDAN FOYDALANISH. *Yosh Tadqiqotchi Jurnal*, 3(4), 1–9. Retrieved from <https://2ndsun.uz/index.php/yt/article/view/663>
17. Умурзакова Коммуна. (2024). ТРУДНОСТИ В ПРЕПОДАВАНИИ РУССКОГО ЯЗЫКА В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ. *Yosh Tadqiqotchi Jurnal*, 3(4), 10–18. Retrieved from <https://2ndsun.uz/index.php/yt/article/view/664>
18. Умурзакова Коммуна. (2024). ЦИФРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ЭКАНОМИКЕ. *Yosh Tadqiqotchi Jurnal*, 3(4), 19–24. Retrieved from <https://2ndsun.uz/index.php/yt/article/view/665>
19. Умурзакова, К. (2024). НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ–ИМПУЛЬС К САМОРАЗВИТИЮ СТУДЕНТОВ. *YANGI O'ZBEKISTONDA IJTIMOIIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR*, 2(3), 1-4.
20. Kommuna, U. (2024). THE EFFECT OF THE DIGITAL ECONOMY ON EDUCATION. *YANGI O'ZBEKISTONDA IJTIMOIIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR*, 2(3), 5-7.
21. Обиджонов, М., & Умурзакова, К. (2024). ВЛИЯНИЕ ДЕЛОВОЙ ЭТИКИ НА БИЗНЕС СРЕДУ. *YANGI O'ZBEKISTONDA IJTIMOIIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR*, 2(3), 8-11.
22. Umurzakova Kommuna. (2024). USE OF MODERN MARKETING CONCEPTS IN AN INNOVATIVE ECONOMY . *International Multidisciplinary Journal of Universal Scientific Prospectives*, 2(3), 1–8. Retrieved from <https://izlanuvchi.uz/index.php/iz/article/view/48>
23. Kommuna Umurzakova. (2024). THE SPECIFICS OF THE TRANSLATION OF TRADITIONAL VALUES IN MODERN DIGITAL INFORMATION DISCOURSE . *International Multidisciplinary Journal of Universal Scientific Prospectives*, 2(3), 9–11. Retrieved from <https://izlanuvchi.uz/index.php/iz/article/view/49>
24. Umurzakova Kommuna. (2024). DOSTON IS A DEVELOPED GENRE OF FOLKLORE IN UZBEKISTAN (DESCRIPTION OF THE MAIN HERO OF EPIC POEM ALPAMYSH). *International Multidisciplinary Journal of Universal Scientific Prospectives*, 2(3), 12–17. Retrieved from <https://izlanuvchi.uz/index.php/iz/article/view/50>
25. Umurzakova, K. K. (2022). Russian language: Yesterday, today and tomorrow.
26. Umurzakova, K. K. (2022). RESEARCH ACTIVITY IS AN IMPULSE TO SELF-DEVELOPMENT OF STUDENTS. *Frontline Social Sciences and History Journal*, 2(03), 39-44.
27. Umurzakova, K. K. (2021). Problems of russian language teaching in higher education and their solutions. *Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities*, 11(11), 774-778.
28. Umurzakova, K. (2023). ADVANTAGES OF THE METHOD OF USING STORIES IN TEACHING THE RUSSIAN LANGUAGE. *Экономика и социум*, (6-2 (109)), 553-557.